

KRAKOWSKI TEATR MUZYCZNY

SCENA BAROKOWA

dyrektor
JAN KRZYŻANOWSKI
kierownik artystyczny
EWA MICHNIK
kierownik literacki
JOZEF OPALSKI

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL

(1685—1759)

Händel, obok Bacha jeden z największych mistrzów muzycznego baroku, rozpoczął karierę w swym rodzinnym mieście Halle. Tam zdobył początki wykształcenia muzycznego, tam też w roku 1702 otrzymał samodzielne stanowisko organisty. Od roku 1703 pracuje jako skrzypek a potem klawesynista w Operze Hamburskiej, gdzie w roku 1705 wystawiono z dużym sukcesem jego pierwszą operę „Almira”. Lata 1707—10 spędza Händel we Włoszech, następnie zaś — po krótkim okresie pracy kapelmistrzowskiej na dworze hanowerskim — wyjeżdża do Londynu i tu osiada na stałe, obejmując kierownictwo włoskiego teatru operowego. W Londynie właśnie powstaje blisko 40 oper, koncerty organowe, a przede wszystkim potężne oratoria z „Mesjaszem” i „Judą Machabeuszem” na czele.

Händel, Niemiec rodem z Saksonii, w młodzieńczym okresie twórczości pisał dzieła w duchu muzyki swego ojczystego kraju. Później, przebywając we Włoszech, tworzył opery typowo włoskie. Wreszcie, osiadłszy w Anglii, doszedł do tego — wprawdzie po długim okresie walk i trudności — że uznano go za narodowego angielskiego kompozytora. Ten swoisty kosmopolityzm nie powoduje jednak w twórczości Händla żadnego rozdzielenia czy też braku jednolitości, przeciwnie — jego potężna osobowość artystyczna łączyła i scalała wszystko niemal, co niosły z sobą różnorodne prądy epoki. Twórczość Händla to wspólna wytwór muzycznego baroku. Zarazem jednak był on wielkim budowniczym tej epoki — na równi z J.S. Bachem. Wielkość Händla widzimy dziś głównie w jego monumentalnych oratoriach i utworach instrumentalnych, natomiast opery (blisko 50) stosunkowo szybko uległy zapomnieniu. Historia dokonała tu swego przewartościowania — wśród współczesnych słyna Händel głównie jako znakomity kompozytor operowy i jego opery cieszyły się szczegółowym powodzeniem. Kto wie czy przyczyną nie był między innymi fakt, że w stosunku do oratoriów zawierały one znacznie mniej elementów nowatorskich...

Wywodząc się w przeważnej mierze ze stylu dawnej szkoły neapolitańskiej, nie są opery Händla wolne od pewnych wad tej szkoły (schematyzm typów arii, dostosowanych szablonowo do określonych uczuć lub sytuacji, nielogiczności i nieprawdopodobieństwa w przebiegu akcji, marionetkowy charakter występujących postaci i sztuczność ich uczuć), lecz czysto muzyczne walory w wielu wypadkach z nawiązką te wady wyrównują. Zgodnie ze stylem opery neapolitańskiej dominują u Händla arie, w których wyrażają się myśli i uczucia osób działających, natomiast akcja dramatyczna rozwija się poprzez recytatywy (tzw. „recitativo secco” — jedynie z towarzyszeniem klawesynu). Zaslugą Händla jest między innymi wykształcenie formy pośredniej między arią a „recitativo secco” — mianowicie poprzedzającego arie recytatywu o bardziej rozwiniętej melodii i z akompaniamentem orkiestry. Typowym elementem oper Händla jest również duet, w którym dwa równorzędnie traktowane głosy solowe łączą się w kusztownym kontrapunkcie z linią „basso continuo”, będącego podstawą akompaniamentu orkiestry. Obok swobodnych form arii wprowadza Händel w partiach śpiewanych oraz instrumentalnych intermezzach formy dawnych tańców, jak sarabanda, siciliana, gawot i in. Wolne od pustej wirtuozerii oper neapolitańskich, stanowią opery Händla kontynuację najlepszych tradycji dawnego stylu włoskiego bel canta. Toteż mniej więcej od roku 1920 niektóre z nich poczynają znowu wracać na sceny — w pierwszym rzędzie „Juliusz Cezar”, „Ariodante”, „Ezio”, „Xerxes”, „Poros”.

Rodzina Haendlów pochodziła ze Śląska. Dziadek Walenty Haendel był majstrem kotlarskim we Wrocławiu. Ojciec, Jerzy Haendel, pełnił funkcję cyrulika w armii saskiej, potem szwedzkiej, później cesarskiej a wreszcie przeszedł na prywatną służbę do księcia Augusta Saskiego. Był dość bogaty i w 1665 roku kupił w Halle piękny dom, istniejący do dziś. Dwukrotnie wstępował w związki małżeńskie: w 1643 roku ze starszą od siebie o 10 lat wdowę po golibrodzie, z którą miał sześcioro dzieci, i w 1683 roku z córką pastora o 30 lat młodszą, która dała mu dalszych czworo dzieci. Drugim z nich był Jerzy Fryderyk.

Oboje — ojciec i matka — należeli do tego zdrowego pnia mieszczańskiego XVII wieku, który wydał wspinające owoce geniuszu i wiary. Chirurg Haendel — był to mężczyzna z wyglądu imponujący, poważny surowy, energiczny, niezwykle obowiązkowy, a przy tym usłużny i uczynny. Matka była także niepospolitego pokroju. Z rodziny pastorskiej zarówno ze strony matki jak i ojca, przeniknięta duchem Biblii, odznaczała się spokojem i odwagą, której dowody złożyła w czasie pustoszącej kraj zarazy: ona jednak nie zgodziła się na ucieczkę i pozostała dzielnie na miejscu. Była wówczas zaręczona. Oboje małżonkowie mieli przekazać swemu sławnemu synowi — w braku urody której nie posiadali i o którą się nie troszczyli — zdrowie fizyczne i moralne, postawę, inteligencję jasną i praktyczną, zamiłowanie do pracy, nieugiętą siłą woli.

Jerzy Fryderyk Haendel urodził się w Halle, w poniedziałek 23 lutego 1685 roku. Ojciec jego miał wówczas 63 lata, matka 34.

Wczesne zamiłowanie małego Jerzego Fryderyka do muzyki napotkało zdecydowany opór ojca. Zaczynał chirurg żywić dla zawodu artysty więcej niż nieufność można rzec odrazę. Uczucia te dzielili prawie wszyscy szanujący się ludzie w Niemczech.

Zawód muzyka był zdyskredytowany na skutek mało budującego przykładu jaki dawali niektórzy artyści w latach rozprzężenia po wojnie trzydziestoletniej. Zresztą mieszczaństwo niemieckie XVII wieku niewiele różniło się w swym stosunku do muzyki od francuskiego mieszczaństwa XIX w., była to dla nich sztuka przyjemniająca życie, nie zaś poważny zawód. Wielu ówczesnych mistrzów, jak Schütz, Rosenmüller, Kuhnau, zanim poświęciło się muzyce, było jurystami lub teologami, lub nawet uprawiało przez jakiś czas oba zawody naraz. Ojciec Haendla również chciał, by jego syn został prawnikiem. Ale jedna z podróży do Weissenfels zachwiała jego decyzją. Księżę usłyszał małego, siedmioletniego wówczas Haendla grającego na organach. Wezwał ojca i zalecał mu nie sprzeciwiać się powołaniu chłopca. Ojciec, który taką radę uznawał za kiepską gdyby pochodził od kogoś innego, zastosował się do niej dlatego tylko, że wyszła z ust księcia, i — nie rezygnując bynajmniej z zamiaru oddania syna na studia prawnicze (gdyż był równie uparty, jak później syn) — zgodził się by chłopiec pobierał lekcje muzyki. Po powrocie do Halle zaprowadził go do najlepszego nauczyciela w mieście, organisty Fryderyka Wilhelma Zachowa. Zachow był człowiekiem szerokiego umysłu i wspinał się na muzykę, którego wielkość od niedawna dopiero zaczęto doceniać. Jego wpływ na Haendla był ogromny.

XERXES

Akt. I

SCENA 1 — OGRÓD KRÓLEWSKI

Młody król perski, Xerxes, w otoczeniu swego dworu składa hołd ceniom przodków, których symbolem jest wiecznie zielony platan. Upajając się pięknem natury, król czerpie z niej swą boską siłę i moc.

SCENA 2

W innej części ogrodu Arsamenes, królewski brat, w towarzystwie swego sługi Elwira szuka ukochanej Romildy, mając nadzieję, że spotkają wśród dworzan swego wielkiego brata.

Miłość tych dwojga jest jednak tajemnicą dla otoczenia ze względu na różnicę stanu, jaka istnieje między bratem króla-boga a córką zwykłego wojewody i wodza wojsk królewskich. Po chwili dochodzi do spotkania, lecz równocześnie zbliża się Xerxes i kochankowie mogą tylko wymienić powitalne spojrzenia. Piękna Romilda budzi w sercu królewskim ogień miłości i to, co etykieta dworska wykluczyła w przypadku królewskiego brata, stać się może udziałem samego króla, który jako jedyny jest w stanie zmienić prawa tej etykiety.

Arsamenes wzdraga się przed pośrednictwem w zalotach króla, który sam postanawia ubiegać się o względy ukochanej.

SCENA 3

Po odejściu Xerxesa następuje spotkanie kochanków. Romildzie towarzyszy jej młodsza siostra, Atalanta, kokietka i psotnica. Próbuje ona zasiał ziarno zazdrości i niezgody, które by doprowadziło kochanków do zerwania. Atalancie bowiem podoba się bardzo Arsamenes. Próbuje go wabić, lecz pierwsze próby intrygi zawodzą. Czują parę zaskakuje Xerxes, który w pięknej Romildzie rozpoznaje nowy obiekt swoich pożądań. W pierwszym odruchu wypędza Arsamenesa z pałacu, a następnie składa Romildzie wyraz czci i uwielbienia. Romilda zdecydowanie odrzuca królewskie zaloty. Xerxes odprowadza ją do domu ojca.

SCENA 4

Powracający z wyprawy wojowniczy śpiewają hymn pochwalny na cześć boga-władcy. Xerxes obiecuje zwycięskiemu wodzowi Ariodatesowi, że w nagrodę córka jego Romilda zostanie poślubiona człowiekowi, w którego żyłach płynie krew królewska. Wzruszony tą obietnicą Ariodates nie podejrzewa, że Xerxes miał na myśli siebie. W przebraniu wojownika przybyła także księżniczka Egiptu, naręczona Xerxesa, Amastris, aby zbadać przyczyny milczenia ukochanego. Xerxes nie poznaje jej w przebraniu. Owładnęła nim myśl zdobycia Romildy za wszelką cenę.

SCENA 5

Ukrywający się przed królewskim gniewem Arsamenes próbuje nawiązać kontakt z Romildą, wysyła więc do niej z listem zaufanego Elwira. Zrozpaczona Amastris zastanawia się nad sposobem odzyskania utraconego królewskiego narzeczonego.

Scena 6

W pałacu Ariodatesa dochodzi do ostrej kłótni pomiędzy siostrami. Żadna nie chce zrezygnować z ukochanego. Która zwycięży? Wrażliwa i poważna Romilda — czy intrygująca, pełna życia i energii Atalanta?

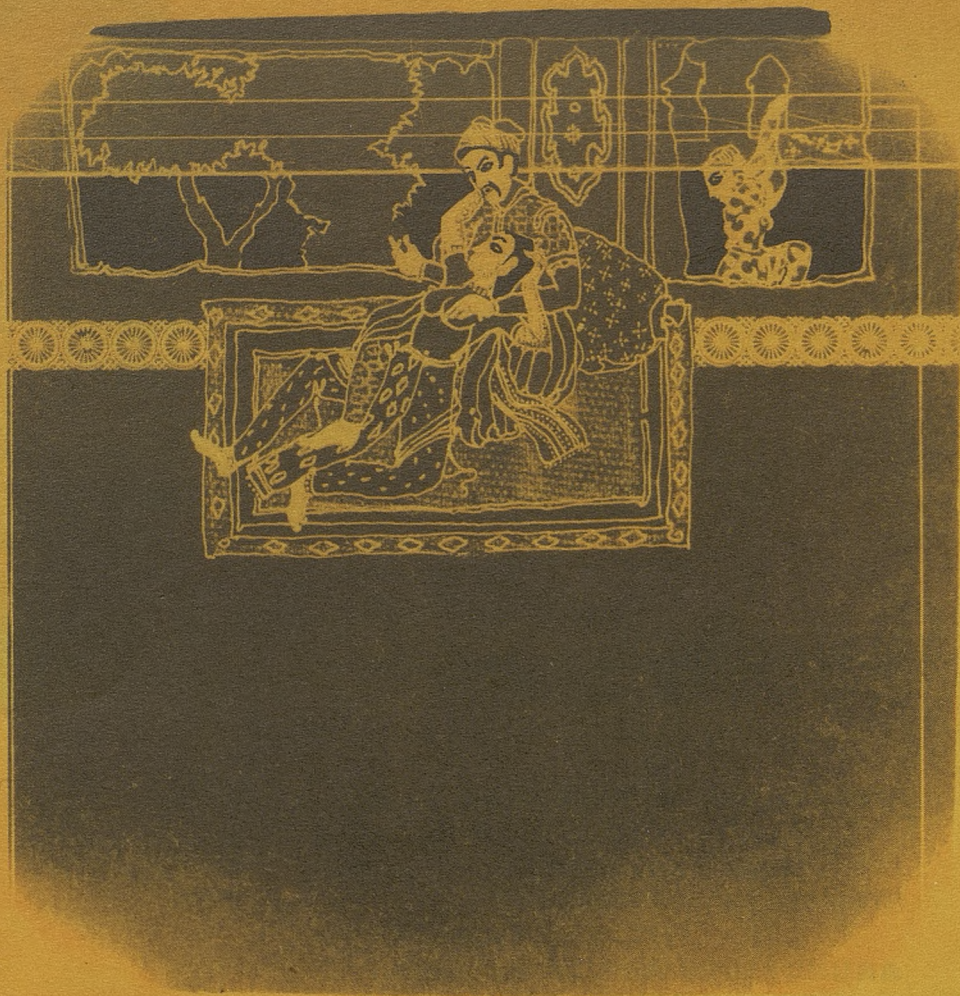

XERXES

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL
opera w trzech aktach

Libretto NICOLO MINATO
Przekład JERZY KONDRACKI,
MIROSŁAW ŁEBKOWSKI

Kierownictwo muzyczne MIECZYŚŁAW NOWAKOWSKI
Reżyseria WŁODZIMIERZ GOŁOBÓW
Asystent reżysera HALINA SZYMAŃSKA
Scenografia LILIANA JANKOWSKA
Realizacja scenografii WANDA ŻUKOWSKA
Układ choreograficzny ZBIGNIEW KORYCKI

XERXES

GEORG FRIEDRICH HÄNDEL
opera w trzech aktach

Xerxes
WOJCIECH MIAZGA
KAZIMIERZ RÓŻEWICZ
ALEKSANDER STACHOWIAK

Arsamenes
JERZY KWIKA
ZYGMUNT JANKOWSKI

Amastris
BARBARA ADAMIK
WIESŁAWA GRABEK
ZOFIA JABŁOŃSKA
HALINA SZYMAŃSKA

Romilda
MARIA DOMAŃSKA
IZABELA KŁOSIŃSKA
ELŻBIETA SZMYTKA

Atalanta
JADWIGA GALANT

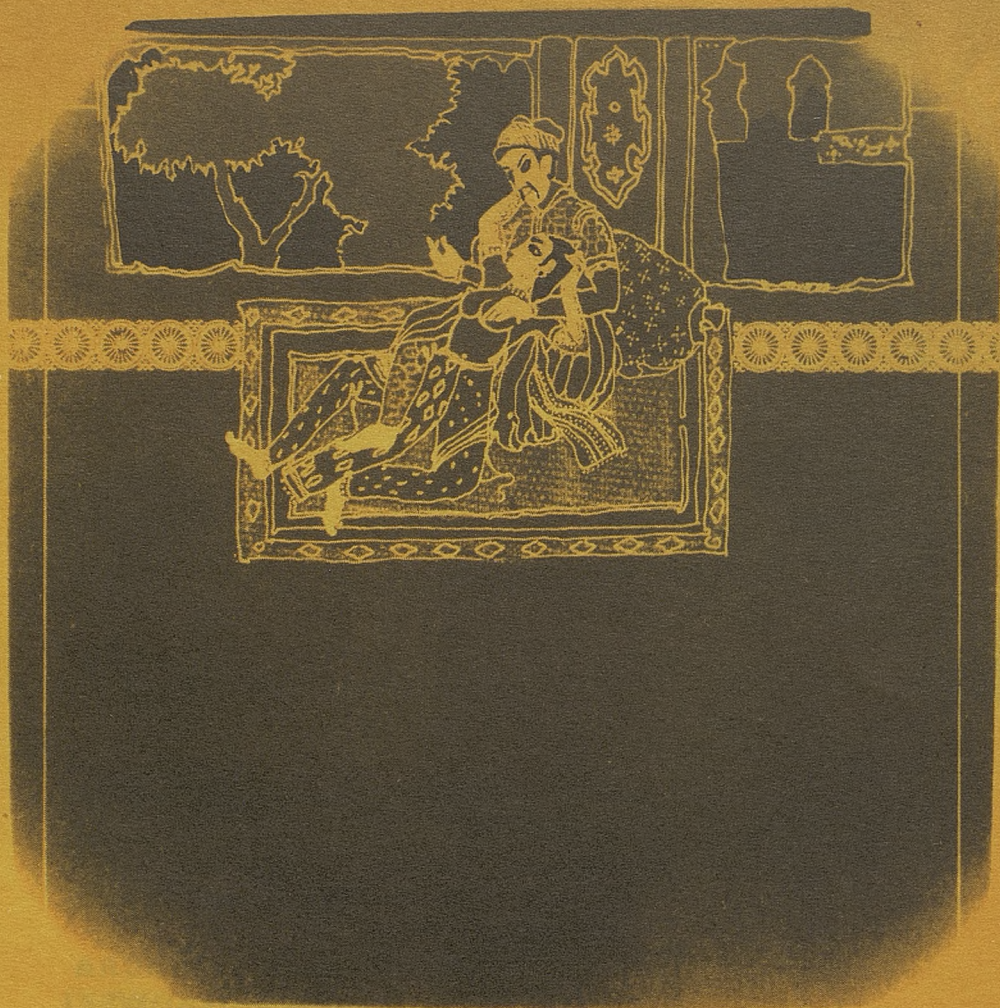
Ariodates
PAWEŁ JANOWSKI
STANISŁAW LACHOWICZ

Elwiro
ZBIGNIEW SZCZETCHURA
STANISŁAW ZIÓŁKOWSKI

Premiera 3 luty 1981 roku
Scena przy ul. Lubicz 48

Korepetycje Irena Celińska
Elżbieta Ekielska
Krystyna Waldek

Inspicjent Małgorzata Szoltys

Akt. II

Scena 1

Rynek kwiatowy przed pałacem Xerxes jest miejscem spotkań elity dworskiej. Przebrany za sprzedawcę kwiatów Elwiro rozgląda się za Romildą, by doręczyć jej list od Arsamenesa. Tajemnicę listu pragnie zdobyć Amastris, lecz sprytny sługa szybko jej się pozbywa. Po chwili Elwiro spotyka Atalantę. Sprytna dziewczyna wyłudza od służącego fatalny dla kochanków list, okłamujący go przy tym, że siostra jej Romilda kocha Xerxesa, a nie Arsamenesa. Zrozpaczony Elwiro biegnie do swego pana z hiobową wieścią. Nadchodzi Xerxes, który dostrzega list trzymany ostentacyjnie przez Atalantę. Zaintrygowanemu monarcha opowiada, że Arsamenes jest zakochany tylko w niej, a miłość do Romildy jest uczuciem udanym. Mówiąc o tym Atalanta stwarza pozory, jakoby między nią, a Arsamenesem istniało tajemne miłosne porozumienie.

Scena 2

Mając w ręku dowody zdrady Arsamenesa, Xerxes próbuje nakłonić Romildę do uległości. Ale Romilda jest niewzruszona. Xerxes wraca do pałacu, zaś targana namiętnościami i zazdrością Romilda udaje się do domu ojca. Świadkiem tej sceny jest pozostająca w ukryciu Amastris, która na niewierność królewskiego narzeczonego może odpowiedzieć tylko samobójstwem. Przeszkadza jej w tym Elwiro, który w dalszym ciągu pilnie poszukuje swego pana. Wchodzi Arsamenes, któremu Elwiro opowiada o przegodzie z listem. Arsamenes jest tym głęboko poruszony.

Scena 3

Zgromadzone na apelu wojska perskie sławią króla i szykują się do marszu na Dardanele. Po przeglądzie król rozmawia z przywróconym do łask, wskutek zręcznej intrygi Atalanty, Arsamenesem i dowiaduje się, że jego brat Atalanty nie kocha. Spotkanej następnie intrygantce usiłuje wytłumaczyć bezsensowność jej miłości do Arsamenesa.

Udając rozpacz, Atalanta pozostawia Xerxesa pełnego rozterki i wahania.

Scena 4

Szarpany przez los swego pana Elwiro znajduje pocieszenie w butli wina.

Scena 5

Sala tronowa i przedsionek w pałacu Xerxes. Król i Amastris zapamiętują się w swych uczuciach. Dochodzi między nimi do spotkania, które budzi w Xerxesie cień zainteresowania. Spotkanie zostaje jednak przerwane wejściem Romildy. Król coraz natarczywiej domaga się od Romildy wzajemności uczuć. Scenę tę przerywa Amastris, która natychmiast zostaje aresztowana na rozkaz króla. Wzburzony Xerxes wychodzi, zaś Romilda uwalnia Egipcjankę z rąk straży.

Na scenie pozostaje Romilda. Śpiewa o swej miłości i wierności dla ukochanego Arsamenesa. Miłość jej jest tak wielka, że wyrasta ponad boskość i moc potężnego Xerxes.

Akt. III

Scena 1

Spotkanie Romildy i Arsemenesa wyjaśnia wszystkie nieporozumienia i utrwała ich wzajemny związek. Atalanta musi znaleźć inny obiekt swego zainteresowania, a Elwiro nareszcie może oczekiwać lepszych dla siebie czasów. Nadchodzi Xerxes, który nadal stara się o względy ukochanej. Zakłopotana Romilda, szukając wybiegu, zasłania się koniecznością uzyskania zgody ojcowskiej. Xerxes przyrzeka, że zgodę tę na pewno uzyska.

Scena 2

Do pałacu Ariodatesa przybywa król, oświadczając, że zjawi się wkrótce zięć z domu królewskiego. Ariodates, spodziewając się Arsamenesa, śpiesznie oddala się, by poczynić przygotowanie do ślubu i ucztę weselnej.

Nadchodzącej Romildzie Xerxes oznajmia, że uzyskał ojcowską zgodę. Romilda, aby pozbyć się natarczywego zalotnika, oświadcza, że jest pocałunkiem zaręczona z Arsamenesem. Rozwścieczony król grozi jej użyciem siły, równocześnie zaś nakazuje pojmać i stracić winowajcę. Sam wybiega, by przygotować się do zaślubin.

Scena 3

Romilda szuka ratunku u Amastris. Ta przyrzeka pomoc i wręcza jej list dla króla. Uspokojona już Romilda udaje się na spotkanie z Arsamenesem, zaś Amastris pozostaje ze swoimi troskami, które próbuje na swój sposób komentować.

Scena 4

Spotkanie Romildy i Arsemenesa przerodziło się w gwałtowną sprzeczkę. Obie strony utraciły do siebie zaufanie. Gniew i zazdrość pobudzają do gwałtownych wystąpień.

Scena 5

Świątynia. Cały dwór uczestniczy w uroczystości zaślubin Romildy i Arsemenesem. Po ceremonii zaślubin młoda para i Ariodates udają się do sali tronowej po królewskie błogosławieństwo.

Scena 6

Śpiesząc do sali tronowej, Ariodates spotyka Xerxesa, któremu wyjaśnia, że ślub jest już zawarty i że nie był tym wybrańcem. Królewska wściekłość graniczy niemal z obłędem.

Scena 7

W ogromnym zaburzeniu Xerxes wbiega do sali tronowej, aby wziąć odwet za swe upokorzenie. Amastris dekonspiruje swoją obecność na dworze i wyjaśnia królowi rzeczywisty stan rzeczy. Skruszony król przyrzeka jej dozągonną wierność i miłość. Wszyscy łączą się teraz we wspólnym tańcu na cześć piękna i potęgi wielkiego ludzkiego uczucia — miłości.

ORKIESTRA

Basso continuo

Wiolonczela

Klawesyn

MARTA CZARNY-KACZMARSKA

Skrzypce

STANISŁAW KRÓL — koncertmistrz

KRZYSZTOF MATERNOWSKI

TADEUSZ KOSTKA

JANUSZ MROZIK

JAN LESZCZYŃSKI

PIOTR PIECHOWSKI

RENATA SZUSZKIEWICZ

JADWIGA JEZEK

DANUTA SITKO

ELŻBIETA CURZYTEK

Altówki

DANUTA GABRYŚ

BARBARA KACZMARSKA

ANNA AMBROS

PIOTR STOLARZ

Wiolonczele

ANDRZEJ PALL

MELANIA REMISZEWSKA

ANDRZEJ BOSAK

Kontrabas

WŁADYSŁAW DUBRAWSKI

Waltornie

ZYGMUNT FIRLIT

LECH SKOCZYŁAS

Flety

URSZULA HLIWA

DANUTA BIŃCZYCKA

Trąbki

MAGDALENA STARZYCKA

RYSZARD STARZYCKI

Obój

MAREK DRZEWI

Inspektor orkiestry

WŁADYSŁAW DUBRAWSKI

CHÓR

Soprany

Elżbieta Drązek

Teresa Kalisz

Katarzyna Katlewicz

Stanisława Mikołajczyk

Bożena Walczyk

Alty

Alicja Chyla

Jolanta Nowakowska

Maria Serement

Elżbieta Sowa

Katarzyna Tarnowska

Tenory

Jan Gawet

Jerzy Gonet

Krzysztof Szafran

Zdzisław Tkocz

Edward Walecki

Basy

Wiesław Chodziakiewicz

Jarosław Głąb

Tadeusz Nowakowski

Paweł Przytocki

Tomasz Romański

Kierownictwo chóru

EWA BATOR

Inspektor chóru

PAWEŁ PRZYTOCKI

Zespół Techniczny

Kierownik działu technicznego
MIECZYŚLAW STANO

Kier. prac. kraw. damskiej
ALICJA TEKIELA
ZOFIA ZIEMBIŃSKA

Kier. prac. peruk.-fryzjerskich
CZESŁAWA GWIZDAŁA
JADWIGA BĄK

Pracownia modelarska
WOJCIECH STĘPNIOWSKI
MARIAN PASŁAWSKI

Pracownia scenotechniczna
FRANCISZEK FREŃ

Brygadier sceny
PIOTR KURPAN

Światła
JÓZEF RYBARCZYK

Koordinacja Pracy Artystycznej
Kierownik
GRAŻYNA BYTOWSKA

Organizacja Widowni
Kierownik
IRENA VALENTA

Redakcja programu
JÓZEF OPALSKI

Współpraca
ANNA ŚLEDZIŃSKA

Opracowanie graficzne
MŚCIWOJ OLEWICZ

